

tidsskrift *sb., -et, -er, i sms.*
 tidsskrift- *el. tidsskrifts-, fx*
 tidsskrift(s)artikel.

tidsspild *sb., -et el. tids-*

spilde *sb., -t.*

Nyt fra Sprognævnet

spørgsmål, *af. pl. ene*

tidsstemple *vb., -ede.*

tidsstempling *sb., -en, -er.*

BREAKING NEWS! Sproglig korrekthed på tv2.dk

Af Signe Nordstrand Nielsen

Oftere og oftere ser man efterhånden betegnelsen Breaking News når der er sket noget nyt i verden. Den gule streamer kører i bunden af skærmen ved ministerrokader og statsbesøg og ved jordskælv og royale fødsler, og den opdaterer løbende seeren om den seneste udvikling inden for en bestemt nyhed. Nyhederne skal være nye. Nyhederne skal udkomme hurtigt, og medierne kæmper om at være først med det sidste. Men hvad betyder den hurtige nyhedsstrøm egentlig for kvaliteten af selve nyhedsformidlingen? Er der flere sproglige fejl end man kan vente sig af en gennemsnitlig nyhedstekst? Og hvilke fejl er de hyppigste? En undersøgelse af forskellige teksttyper på tv2.dk viste at der er visse sproglige fejltypen der går igen når journalisterne skriver deres nyhedsartikler.

Til undersøgelsen blev der brugt tre forskellige typer af skriftlige kilder fra tv2's hjem-

meside. Der blev indsamlet 30 tilfældige sider fra tekst-tv, femten BREAKING NEWS og desuden de fem første nyheder alle hverdage i to uger (uge 2 og 3, 2010) inden for hhv. kategorierne *Sporten, Vejret, Nyhederne* og *VIP-Gossip*. Målet med undersøgelsen var at få en fornemmelse for den sproglige korrekthed på tv2.dk i forlængelse af Sprognævnets tidligere undersøgelse af sproget i DR lavet af Marianne Rathje og Anne Kjærgaard (<http://dsn.dk/arkiv/rapporter/DR-rapport2.pdf>).

Til formålet blev alle fejl i de indsamlede tekster registreret, og der blev taget stilling til hvilken fejltypen der var tale om. Der blev i undersøgelsen fokuseret på retstavning og kommatering, og der blev skelnet mellem slåfejl, kommafejl og decideret sproglige fejl.

Resultaterne

Efter en gennemgang af alle de indsamlede resultater viste det sig at der inden for de >

forskellige teksttyper var en fejlforekomst på mellem 0,38 og 1,6 fejl pr. 100 ord:

Tekst-tv	BREAKING	Nyheder	Sport	VIP	Vejret
1,6	0,75	0,38	0,75	0,77	1,39

Tallene viser at der er færrest fejl i kategorien *Nyhederne* og flest i kategorien *tekst-tv* og *Vejret*, mens der for *BREAKING*, *VIP* og *Sportens* vedkommende er hhv. 0,75, 0,77 og 0,75 fejl pr. 100 ord.

Men hvilke fejltyper er det hovedsageligt der dominerer teksterne på tv2's hjemmeside?

Hyperkorrekthed

Fænomenet hyperkorrekthed der handler om at den talende eller skrivende begår fejl i forsøget på netop at undgå at begå fejl, er at finde flere steder på tv2.dk. Tendensen er at stavemåder der kunne have været korrekte i andre sammenhænge eller måske har været korrekte engang, anvendes fejlagtigt. Dette kan fx tænkes at være tilfældet i følgende sætning der optrådte i en artikel fra *Sporten*: "(...) så taler serveren vidst for sig selv". Her kan sprogbrugeren have haft i baghovedet at der i det udtalemæssigt lignende ord *vidst* (præteritum participium af *vide*) er en uudtalt konsonant der skrives. Det samme kan genkendes i sætningen "hvor lang kontrakten bliver, er endnu uvidst."

Fremmedord

Der er en del stavfejl i forbindelse med fremmedord, og disse fejl vidner om at indflydelse fra de fremmede sprog gør sig gældende i forbindelse med retstavning. Dette er fx tilfældet

med ord som "representere" og "refleksioner". Stavemåden i ordet "representere" kan være påvirket af det engelske "represent", og desuden udtales begge de to første e'er ens, mens kun det ene altså skrives med bogstavet -e. Stavemåden "refleksioner" er sandsynligvis opstået under indflydelse af en række andre ord der skrives med -t trods en s-lyd, fx *institutioner*, *operationer* m.fl. Det samme er sandsynligvis tilfældet i forbindelse med fremmedordet "korrespondence" der her fejlagtigt er stavet med endelsen "-ence" i stedet for den korrekte endelse -ance (*korrespondance*). Dette skyldes formentlig indflydelsen fra andre franske ord som *diligence* og *kompetence* der ganske rigtigt ender på -ence. Fremmedordene staves ofte anderledes end de lyder (fx *diligence* og *institutioner*), og man har måske derfor anvendt den ukorrekte stavemåde under indflydelse fra andre lignende ord.

Retstavning

Ser man bort fra den relativt store mængde slåfejl, ligger langt de fleste sproglige fejl i nyhedsteksterne inden for kategorierne *retstavning* og *et eller flere ord*. Følgende ord er eksempler på forkert stavemåde i de forskellige tekster:

- "dødsyg"; "hovedkuls"; "uvidst"; "korrespondence"; "terasse"; "frøkken"; "meteorologer"; "udmynte"; "kongeriet"; drønnede; "Storbritanien"

Af denne ordrække ses det at de ukorrekte stavemåder dækker over flere forskellige fejltyper. Der er både eksempler på stavefejl i forbindelse med enkelt/dobbeltkrivning af konsonanter ("terasse", "frøkken", "drønne- de", "Storbritanien") og på mere generelle fejl (fx "hovedkuls" "kongeriet", "udmynte"). Der kan desuden i forbindelse med retstavningen genkendes flere eksempler på at talesproget har haft indflydelse på skriftsproget. I flere sammenhænge ses stavemåder der vidner om mulig talesproglig indflydelse som i ovenstående eksempler "meterologer" og "dødsyg" og desuden i en række andre ord:

- "endu" (i stedet for *endnu*); "en" (i stedet for *end*); "fram" (i stedet for *frem*); "varetægs- fængslet" (i stedet for *varetægtsfængslet*); "solrigste" (i stedet for *solrigeste*)

Ét eller flere ord?

I fejltypetegorien *et eller flere ord* er der i overvejende grad problemer med at skelne mellem adverbier og præpositioner hvilket fører til *indenfor/inden for*-problematikken. Der er således i de fleste teksttyper en generel tendens til at anvende en forbindelse i ét ord frem for i to ord selvom der er tilknyttet en efterfølgende styrelse som i følgende eksempler:

- "Dansk forsvar står overfor et vendepunkt i Afghanistan" (i stedet for *over for*)
- "Det bedste indenfor den danske kokkeverden" (i stedet for *inden for*)

Ud over dette problem med adverbier i ét ord brugt frem for præpositioner i flere ord er der visse usikkerheder omkring hvorvidt andre mindre småord skal skrives i ét eller

flere ord. Det kommer til udtryk i forkerte stavemåder som "afsted", "tildels", "igang", "tilskade", "påny" m.fl. Ordene er i de fleste tilfælde skrevet i ét ord frem for i to ord, men der er også enkelte steder hvor det modsatte er tilfældet (fx "aller bedste" i stedet for *allerbedste*). Der er dog meget få eksempler på fejl i forbindelse med sær/sammenskrivning af substantiver. Denne fejl optræder kun enkelte steder som fx i forbindelsen "første gangs indtryk" der skulle have været skrevet *førstegangsindtryk* i ét ord, og forbindelsen "grave arbejde" i stedet for *gravearbejde*.

Bindestreger

Et andet problemområde er at finde i forbindelse med anvendelsen af bindestreger, men dette problem er langt mindre hyppigt. Oftest opstår fejlene i forbindelse med sammensætninger hvor bindestregen repræsenterer en fælles orddel. I flere tilfælde er bindestregen udeladt, som det ses i følgende sammensætninger:

- "Techno og ravemiljø" (i stedet for *techno- og ravemiljø*)
- "Midt og Nordjylland" (i stedet for *Midt- og Nordjylland*)
- "Indenrigs og Socialminister" (i stedet for *indenrigs- og socialminister*)

Andre fejltyper

Af andre mindre hyppige fejl kan nævnes fejl i forbindelse med bøjning ("har skullet accepteret" i stedet for *har skullet acceptere*; "tre sæt der strak sig over (...) " i stedet for *tre sæt der strakte sig over*), betydningsfejl og fejl i forbindelse med store/små bogstaver ("et personligt møde med gud" i stedet for *et* >

personligt møde med Gud; "al-qaeda" i stedet for al-Qaeda).

Kommaerne

Det er ikke kun stavningen og *indenfor/inden for* der volder problemer. Kommateringen er et af de større problemområder og er i høj grad medvirkende til at trække fejlprocenterne op, idet der i langt de fleste tekster er flere kommafejl end der fx er slåfejl. I kategorierne *Vejret* og *VIP* er der flere kommafejl end der er øvrige fejl tilsammen, og dette kan måske vidne om at det netop er tegnsætningen der er et af de største problemer. Udgangspunktet for undersøgelsen har været at teksterne er skrevet efter reglerne for det grammatiske komma eftersom der, hvis dette ikke var tilfældet, ville være betydeligt flere fejl. I alle tekster anvendes startkommaet – det komma der efter reglerne for det grammatiske komma sættes før en ledsætning – jævnlige, og det er derfor blevet betragtet som forkert tegnsætning hvis startkommaet mangler. I de følgende eksempler er steder med manglende komma markeret med symbolet •, mens steder med ukorrekt komma er markeret med symbolet *.

Det manglende startkomma er den fejl der står for størstedelen af de samlede kommafejl:

- "Hvordan kan man kritisere en person• der står bag en person (...)"
- "(...) Australian Open• der starter mandag i Melbourne"
- Ugebladet måtte hoste op med kontanter• da Susan skulle (...)

Der er desuden en række eksempler på

manglende slutkommaer – kommaet der efter reglerne for både det grammatiske og det nye komma sættes efter en ledsætning og før en hovedsætning:

- "Samtidig er de såkaldte p-transporter, der blandt andet dækker over sygetransporter• indstillet"
- "Da Alexandra giftede sig med prins Joachim• flyttede hendes forældre (...)"
- "Om det er banken, der har sat tommelskruer på den ellers så farverige furie• melder historien ikke noget om (...)"

Der er også eksempler på manglende komma mellem hovedsætninger:

- "Den 8. februar tager retten fat på selve straffesagen• og her skal Sheen også møde op"
- "Bilen var havnet på taget• og den kvindelige chauffør var druknet"

Hertil kommer eksempler på andre typer af ukorrekte kommaer, fx før en infinitiv, og kommaer både før og efter ufuldstændige sætninger, fx sætninger uden selvstændigt subjekt eller sætninger uden et verbal:

- Russeren vandt i 2009 i Paris ved French Open, * og var snublende tæt på (...)
- Men i årene op til hans død, * havde hun ikke meget kontakt med ham (...)
- Jeg havde tit lyst til at ringe til ham, * og tilbyde min hjælp (...)
- Blandt andet drømmer de om, * at finde en anden og større lejlighed (...)

Opsamling

Opsamlingen på undersøgelsen blev at der i

alt kunne registreres 430 hhv. tegnsætningsfejl, slåfejl og sproglige fejl i de i alt 245 tekster der blev anvendt til undersøgelsen (hhv. 84 slåfejl, 112 sproglige fejl og 234 kommafejl). Dette betyder at der gennemsnitligt er 1,8 fejl pr. nyhedstekst. En optælling viser at der pr. 100 ord i gennemsnit er hhv. 1,1 slåfejl, 1,9 sproglige fejl og 2,6 kommafejl.

Slåfejl er uden tvivl en fejltypen som vil opstå til hver en tid, uanset den enkelte skribents sproglige kompetencer og den generelle sproglige tilstand på tv2.dk. Det kan dog muligvis tænkes at den hurtige nyhedsstrøm indimellem kan påvirke grundigheden af arbejdet med teksterne. Dette kan især tænkes at gælde for *BREAKING NEWS* der som genre er præget af at nyhederne skal ud hurtigst muligt, men også teksterne inden for kategorien *De fem første* bærer præg af en forholdsvis hurtig skriftlig bearbejdning af nyhederne. Selvom slåfejlene ikke er ubetydelige, blandt andet pga. det samlede udtryk og det samlede indtryk af det sproglige formidlingsniveau, så er de som sagt slåfejl der kan ske for enhver. Det er muligt at der på grund af tidspres hos journalister og skribenter findes en mindre grundig tilgang til den sproglige og skriftlige kvalitet, og at der således ikke lægges vægt på at opspore og udrydde netop slåfejl, som ellers er en fejltypen der ville være forholdsvis ukompliceret at korrigeres.

Der er næppe nogen tvivl om at langt de fleste fejl ville blive fanget og korrigeret af en korrekturlæser. Dette gælder især slåfejl og ”almindelige stavfejl” der ville blive markant færre hvis teksterne blev læst/skimmet inden offentliggørelse, og dette er altså et punkt der

– på lige fod med kommatering – med fordel kunne prioriteres fra TV2’s side. Det samme gælder fejltypen i kategorien *et eller flere ord*.

Den generelle tendens er at fejlprocenterne er lavest i kategorien *Nyhederne* mens de er højest i kategorierne *Tekst-tv* og *Vejret*. Fejltyperne tæller såvel slåfejl og sproglige fejl som kommafejl. I forbindelse med *Vejret* kan det muligvis hænge sammen med at forfatterne til nyhedsteksterne inden for denne genre ikke nødvendigvis er uddannede journalister, men måske ofte meteorologer. En eventuelt manglende journalistisk uddannelse kan evt. også være årsag til fejlprocenterne på tekst-tv hvor det ikke nødvendigvis er folk med baggrund i skriftlig formidling der sidder som forfattere til teksterne.

I forhold til den tidligere omtalte rapport om sproget i DR af Marianne Rathje og Anne Kjærgaard ses det at visse af fejltypen går igen i undersøgelsen af den sproglige korrekthed på tv2.dk. Dette gælder blandt andet for kommatering og ordforbindelser i *ét/ flere ord*. I DR-rapportens undersøgelser af dr.dk og DR’s tekst-tv viste det sig at der var en række fejl i forbindelse med stavningen af diverse småord der i flere tilfælde fejlagtigt var skrevet i ét ord i stedet for i to ord (fx i sætningen *Kristian Jensen er stærkt kritisk overfor DRs udlægning (...)*). Der var også flere eksempler på fejl i forbindelse med kommatering, og en af DR-rapportens konklusioner var følgelig at der kunne sættes ind på disse områder. De samme fejltypen går igen på tv2.dk selvom teksterne her generelt synes at være behæftet med lidt flere fejl end teksterne på dr.dk og DR’s tekst-tv. >

Konklusion

Den samlede konklusion er at selvom det ikke umiddelbart står meget galt til med den sproglige korrekthed på tv2.dk, kunne der godt være behov for en målrettet indsats i forbindelse med følgende fejltyper:

- Småord og præpositioner/adverbier i et/ flere ord
- Kommatering
- Slåfejl

Hertil kommer en række egentlige stavfejl, fejl i forbindelse med bindestreger, fejl i forbindelse med indflydelse fra talesproget, bøjningsfejl og andre mindre hyppige fejl.

Der kunne sandsynligvis blive rettet op på en hel del af de hyppigste fejl hvis man gjorde en målrettet indsats over for disse fejltyper. En øget prioritering af korrekturlæsning ville sandsynligvis fange en stor del af fejlene, og desuden kunne man tænke sig at et større

Signe Nordstrand Nielsen
(f. 1983) er studentermedhjælper i Dansk Sprognævn.

fokus på og oplysning om de oftest forekommende sproglige problemer eller et grundlæggende kursus i tegnsætning og grammatik ville kunne have en gavnlig effekt på den sproglige tilstand på tv2.dk.

Litteratur

Marianne Rathje & Anne Kjærgaard (2009): Sproget i DR. En undersøgelse af problematisk sprogbrug, engelske lån og groft sprog i et udvalg af DR's produktioner, rapport for Danmarks Radio. Rapporten kan læses på <http://dsn.dk/arkiv/rapporter/DR-rapport2.pdf>.

Sprogpolitik, passiver og kancellisløjfer

Af Yngve Søndergaard

Anne Kjærgaard skrev i Nyt fra Sprognævnet 2009/4 en artikel om sprogpolitiske projekter i offentlige og private virksomheder med fokus på de effekter som en sprogpolitik, sproglig rådgivning og skriv bedre-kurser har eller kan have på en organisations tekster. Emnet

er både relevant og temmelig uudforsket.

Artiklen behandler to sprogtræk som stort set altid står på den sproglige rådgivnings hadeliste: passiver og kancellisløjfer (bagvendt ordstilling). Er der flere eller færre af dem

efter et gennemført sprogpolitisk projekt? Og kan det afgøre om projektet er en succes? Sagen er at en kvantitativ undersøgelse, som den Anne Kjærgaard gennemfører, ikke kan sige noget som helst om en sprogpolitiks gennemslagskraft. Det er ikke antallet eller andelen af passiver der er afgørende, men derimod hvor og hvornår de bruges. Allerede i 1985 protesterede Niels Erik Wille og Mogens Løj, i artiklen "Kan vi undvære passiv?" (Nydanske Studier, nr. 15), mod den skånselsløse jagt på passiver.

Jeg har som sprogkonsulent gennemført sprogpolitiske projekter og tilhørende skriv bedre-kurser for ganske mange offentlige og private organisationer, herunder for Danmarks Domstole (Se www.yskom.dk). På min liste står passiverne også som noget man bør undgå - i bestemte sproghandlinger vel at mærke. Ikke i alle. Passiver skal vurderes kvalitativt, ikke kvantitativt. Om forekomsten af passiver efter et sprogpolitisk projekt er faldet med 5,7 %, siger intet om projektets succes. Hvis der i et borgerbrev fra kommunen står: "Affaldsbeholderen bliver tømt hver tirsdag" eller "Hjemmesiden opdateres en gang om ugen", er det jo meningsløst at tælle disse passiver med i Anne Kjærgaards succes-kriterium. De er både fornuftige og velfungerende. Som borger er jeg temmelig ligeglad med hvilket firma der tømmer min affaldsbeholder, eller hvem i kommunen der opdaterer hjemmesiden. Bare det bliver gjort.

Passiver skal vurderes ud fra om de spiller med eller mod en organisations sprogpolitik, ikke ud fra hvor mange der kvantitativt er i en tekst. Hvis man som Albertslund Kom-

mune har en sprogpolitik hvor der bl.a. står at den skriftlige kommunikation "ikke må fremkalde billeder af skranker, støvet bureaukrati eller upersonlig administration", dur det ikke at skrive "Der vil blive fremsendt girokort", "Skemaet bedes udfyldt" eller "Såfremt der er spørgsmål til ovenstående, kan der rettes henvendelse til kommunen". Den slags passiver skaber - i modstrid med sprogpolitikken - afstand og et upersonligt forhold til borgeren. Men de afsløres altså ikke via en kvantitativ undersøgelse. Andelen af passiver kan være faldet aldrig så meget, lige lidt hjælper det hvis det er de "uskyldige" der er blevet fjernet. På papiret en succes, for sprogpolitikens intentioner en fiasko.

Hvad angår kancellisløjferne, tilhører de en uddøende race. De eksisterer stort set kun i nedarvede standardfraser som "de i § 2 nævnte betingelser", "de i bekendtgørelsen fastsatte bestemmelser" og lignende. De har i øvrigt sjældent noget med kompleksitet at gøre (medmindre de - som hos visse ældre dommere og advokater - er meget lange). Arbejderbevægelsens formænd brugte dem - i kortform - tilbage i 1960'erne med stor pondus i deres taler. Det gav høj etos blandt de ydmyge tilhørere. I dag signalerer kancellisløjferne antikveret og gammeldags bureaukrati - og er af samme grund ekskommunikeret fra alle de sprogpolitikker jeg kender til, inkl. domstolens og Justitsministeriets. De er ret beset ikke værd at beskæftige sig med. Allerede Erik Hansen gjorde op med dem i sin vejledning til Justitsministeriet i 1969. Men bevares, de lever åbenbart stadig - ifølge Anne Kjærgaards artikel - i visse afkroge af Københavns Kommunes Teknik- og Miljøforvaltning. >

Men hvordan vurderer man så om et sprogpolitisk projekt og skriv bedre-kurser har nogen effekt? Kvantitative før- og efterundersøgelser af bestemte sprogtræk i tekster er - som Anne Kjærgaard også antyder i afslutningen af sin artikel - næppe meget bevendt. Man kan som Plantedirektoratet gennemføre stort anlagte (og kostbare) brugerundersøgelser. Hvordan vurderede brugerne (planteavlere, økologiske landmænd, mastodonter som Arla mv.) den skriftlige kommunikation før og efter direktoratets sprogpolitik? Jeg holdt gennem tre år (2004-07) sprogpoltiske kurser for 350 medarbejdere og chefer i direktoratet, og den seneste brugerundersøgelse (2008) viste markant bedre vurdering af den skriftlige kommunikation. Om det så hænger sammen med bestemte sproglige træk i den skriftlige kommunikation er - videnskabeligt set - ikke til at afgøre. Som sproglig rådgiver er man selvfølgelig fristet til at tro det, og at overbevise andre om det. Men som Niels Erik Wille skriver i ”Det gode sprog. Nogle tanker om det forskningsmæssige grundlag for rådgivning om sproget i faglig formidling” (Den analytiske

Yngve Søndergaard (f. 1948) er sprog- og kommunikationskonsulent, ekstern lektor i sprog og kommunikation ved Københavns Universitet og Roskilde Universitet. Fra 1985 til 1998 konsulent og sprogchef i Statens Informationstjeneste.

gejst, Roskilde, 2001), så mangler vi stadig det forskningsprojekt der kan dokumentere vores ”stribet af overbevisende omskrivninger”.

Kvantitative opgørelser af sprogtræk kan i bedste fald styrke vores selvtillid, men dokumenterer ret beset ingen ting. Hvem har det vandtætte forskningsprojekt som kan be- eller afkræfte sammenhængen mellem de efterhånden klassiske sprogråd og en succesfuld kommunikativ effekt i forhold til modtagerne, borgere såvel som kunder? Udfordringen ligger stadig og venter.

Replik til Yngve Søndergaard

Af Anne Kjærgaard

Yngve Søndergaard retter i sit indlæg en række kritikpunkter mod min artikel som jeg her vil kommentere.

Passivanalysen

Yngve Søndergaard skriver at ”en kvantitativ

undersøgelse (...) ikke kan sige noget som helst om en sprogpoltiks gennemslagskraft”. Det afgørende er *hvordan* passiver bruges – ikke *hvor mange* der er af dem, og evt. forandringer i brugen af passiv må derfor afdækkes ved en kvalitativ analyse.

Kritikken tager udgangspunkt i hvilke anvisninger Yngve Søndergaard mener man *bør* give skrivende medarbejdere om passiv. Mit udgangspunkt har imidlertid været hvilke anvisninger de skrivende medarbejdere *faktisk* har fået. I kursusmaterialet fra Københavns Kommune lyder den helt centrale anvisning: ”Undgå for mange passive sætninger”. Ser man på hvordan de to medarbejdere hvis breve jeg har analyseret i artiklen, *opfatter* anvisningerne om passiv, så siger den ene skribent fx:

For nylig var jeg ude for at jeg havde skrevet en passivform, og det er jo ikke så pænt, det ved jeg godt at **det må man heller ikke**, men altså nu passede det ind i sammenhængen, det var heller ikke ud af huset eller sådan noget.

Kort sagt: De skrivende medarbejdere har *fået besked* på at bruge færre passiver, og som interviewuddraget illustrerer, så er der gode grunde til at antage at de skrivende medarbejdere også har *forstået* anvisningerne således at det drejer sig om at bruge færre passiver – måske endda om helt at undgå dem. I det lys giver en kvantitativ analyse god mening fordi den kan vise om de skrivende medarbejdere rent faktisk har begrænset *antallet* af passiver i de tekster de har skrevet efter at de var på kursus.

Man kan diskutere om anvisningen vil resultere i bedre breve hvis den bliver fulgt. Såvel som man kan diskutere om det er realistisk at viderefordre et mere nuanceret syn på passiv på det 1-dags-kursus som de to medarbejdere har været på. Men hvis man skal undersøge effekterne af den sproglige rådgivning, må man efter min bedste overbevisning tage udgangspunkt i hvad de skrivende medarbej-

dere *har* fået at vide. Ikke i hvad Yngve Søndergaard mener de *burde* have fået besked på.

Kancellisløjfeanalysen

Om kancellisløjfer skriver Yngve Søndergaard at de tilhører ”en uddøende race” og ”ret beset ikke [er] værd at beskæftige sig med”. Mit udgangspunkt for analysen har været at hvis et sprogligt træk er værd at *rådgive* om, dvs. at fraråde, så er det også værd at undersøge om rådgivningen *bliver fulgt*. Analysen af kancellisløjfer indgår altså i artiklen fordi de behandles i kursusmaterialet fra Københavns Kommunes Teknik- og Miljøforvaltning. I min ph.d.-afhandling undersøger jeg også effekterne af publikationen *Sprogpolitik for Danmarks Domstole* som Yngve Søndergaard har været med til at skrive. Som Yngve Søndergaard selv nævner, fraråder man også i denne publikation brugen af kancellisløjfer – og eftersom forfatterne har fundet det umagen værd at fraråde denne sproglige konstruktion, mener jeg også det er umagen værd at undersøge om rådet er blevet taget til efterretning.

Brugerundersøgelser og organisationsforandringer

Som Yngve Søndergaard ganske rigtigt påpeger, er mit forskningsprojekt *ikke* en receptionsundersøgelse, dvs. jeg undersøger ikke om modtagernes oplevelse af fx breve fra kommunen har ændret sig i forlængelse af det sprogpolitiske projekt. Derimod anskuer jeg de sprogpolitiske projekter jeg analyserer, som *organisationsforandringsprojekter*, dvs. jeg ser på om de anvisninger de skrivende medarbejdere har fået for godt sprog og gode tekster, faktisk finder vej til de tekster de >

skriver – og hvorfor det evt. ikke lykkes efter hensigten.

Jeg glæder mig også til den receptionsundersøgelse der kan undersøge sammenhængen mellem ”de efterhånden klassiske sprogråd og en succesfuld kommunikativ effekt”. Mens vi venter, håber jeg imidlertid at min egen afhandling, som jeg færdiggør sommeren 2010, vil oplyse og give anledning til eftertanke – også hos Yngve Søndergaard der bl.a. vil se sin påstand om at kancellisløjfer ”stort set” kun eksisterer ”i nedarvede standardfraser” efterprøvet (min analyse viser at det er en sandhed med modifikationer) og måske også vil finde

Anne Kjærgaard (f. 1977) er ph.d.-studerende i Dansk Sprognævn.

anledning til at (gen)overveje hvordan man får de skrivende medarbejdere til at anerkende de anvisninger for godt sprog og gode tekster man som sproglig rådgiver videreformidler. ■

NYE BØGER

Ny bog om generationsprog

Der er mange myter om unges sprog: De unge taler grimt, de bruger bandeord i hver en sætning og masser af engelske ord, og generationerne kan i det hele taget ikke forstå hinanden. I bogen *Generationsprog* undersøger Marianne Rathje myterne om unges sprog og forståelseskløfter mellem generationerne, og det udforskes hvad generationsprog egentlig er. Bogen er en udgivelse af Marianne Rathjes ph.d.-afhandling om generationsprog.

Marianne Rathje: *Generationsprog*. Dansk Sprognævns skrifter 43. Dansk Sprognævn 2010, 350 sider. 399 kr. (kan kun købes hos boghandlere).

Dansk Sprognævn er flyttet

Dansk Sprognævn er flyttet fra sine lokaler på Københavns Universitet Amager og har nu til huse på H.C. Andersens Boulevard 2, 1553 København V. Nævnets spørgetelefon har ved samme lejlighed skiftet nummer til 33 74 74 74.

Information om Dansk Sprognævn kan fortsat findes på www.dsn.dk, og mere sproghjælp kan findes på www.sproget.dk.

LEAN, Lean eller lean; lean-aktivitet eller leanaktivitet?

SPØRGSMÅL: Skrives *lean* med store eller små bogstaver, og bruger man bindestreg i sammensætninger som *leanaktivitet*, *lean-konsulent*?

SVAR: Ordet *lean* skrives med små bogstaver, og det er normalt ikke nødvendigt at sætte bindestreg i sammensætninger. Det indgår i udtryk som *lean manufacturing*, *lean management* og lign. Ifølge Wikipedia.com er det en 'produktionsmetode der regner enhver omkostning der har andre mål end at skabe værdi for slutkunden, for at være spild, og derfor et mål for eliminering'. Metoden er udviklet i Japan og er blevet udbredt via Toyota.

Ordet skrives ofte *LEAN* eller *Lean*, men begge former er ukorrekte. Forudsætningen for at et ord kan skrives med lutter store bogstaver, er at det er en forkortelse der består af forbogstaverne fra ordene i det uforkortede udtryk: *DSB*, *EU*, *FN*. *Lean* er ikke en forkortelse, men det engelske ord for 'mager' der har fået en særlig anvendelse, bl.a. i *lean management*, og som vi har lånt i denne særlige anvendelse. Forudsætningen for at et ord kan skrives med stort begyndelsesbogstav, er at det er et egetnavn, og det er *lean* ikke.

Det er en udbredt fordom at sammensætninger med et oprindeligt engelsk ord skal have bindestreg, men der er ingen generel regel der foreskriver eller tillader bindestreg i den slags tilfælde. Men ifølge § 57.8 i retskrivningsreglerne kan

[s]ammensætninger med usædvanlige eller svært læselige ord- og bogstavsammenstød ... for tydelighedens skyld skrives med bindestreg:

lønningsbogholderi-oplysninger, termoluminescens-dosimeter, lokal-lister, bratschstreng, stress-symptomer, gløgg-gilde, ikke-sammenlignelig, nå-siger, Magritte-udstilling, Almindingen-vandring

Det kan bruges som grundlag for at sætte bindestreg i sammensætninger med engelske ord, hvis man altså skønner at de kan give problemer med læsningen. Ord som *leanaktivitet*, *leanfilosofi*, *leankonsulent*, *lean-tankegang* er ikke svære at læse hvis man kender ordet *lean*, og derfor vil det normalt ikke være nødvendigt at skrive dem med bindestreg. Men reglen giver jo rum for et vist skøn.

OR

Andengenerationsindvandrer

SPØRGSMÅL: Hvordan skrives forkortelsen for *andengenerationsindvandrer*?

SVAR: Den skrives således: 2.-g'er, altså med bindestreg og apostrof. Forkortelsen findes hverken i *Retskrivningsordbogen* (3. udgave 2001) eller i Sprognævnets forkortesordbog, *Rigtigt kort* (2003). Det skyldes dels at den var forholdsvis ny da de to ordbøger blev redigeret, dels at der er tale om et slangudtryk. Forkortelsen for en 'elev i 2. gymnasieklasse' udtales på samme måde, men skrives 2. g'er, altså også med apostrof, men med mellemrum i stedet for bindestregen. Det fremgår af opslaget i Retskrivningsordbogen (og tilsvarende i *Rigtigt kort*):

g (*fork. for gymnasieklasse*); 1. g; 1. g'er.

Forskellen hænger sammen med at de to ord der forkortes, er dannet på forskellige måder. Der kan ganske vist næppe være tvivl om at 2.-g'er (om 'andengenerationsindvandrer') oprindeligt har været en slangagtig anvendelse af det etablerede udtryk 2. g'er (om 'elev i 2. g'), og det er sikkert en af grundene til at bindestregen er sjælden i den nye anvendelse. Og det er vel også lidt pedantisk at forlange at et slangudtryk skal skrives korrekt efter alle kunstens regler.

Men hvis man nu alligevel vælger at følge dem, så kommer man til forskellige resultater. Det etablerede udtryk, 2. g'er, er dannet ved afledning fra forkortelsen 2. g for *anden gymnasieklasse*, og apostroffen er begrundet

ved at stammen er en forkortelse der ikke ender på punktum. Eller rettere sagt: Stammen slutter på en forkortelse, g, der ikke har punktum. Førsteleddet, 2., er jo nemlig ikke en egentlig forkortelse, men ordenstallet *anden* skrevet med taltegn. Mellemrummet er begrundet ved at der er mellemrum i det fuldt udskrevne udtryk. Der er med andre ord ikke tale om en sammensætning, men om en ordforbindelse der skal skrives i flere ord, og derfor er der ingen bindestreg selv om ordforbindelsen både indeholder et taltegn og en forkortelse.

Anderledes med det nye udtryk. Også det er dannet ved afledning fra et udtryk der ender på en forkortelse uden punktum, og derfor har det apostrof. Men grundlaget for det afledte udtryk er ikke en ordforbindelse der skrives i flere ord, men derimod det sammensatte ord *andengeneration*. Det forekommer hyppigst som første led i sammensætninger, men på KorpusDK finder man også enkelte eksempler på at det forekommer selvstændigt:

Sønnernes livsperspektiv var sikret ved at følge den allerede udstukne bane, som andengeneration i denne midtjyske præsteslæggt (Janne Risum: *Lærdom og magi 1480-1620. Dansk Litteraturhistorie 2*, 1984).

Der findes også et enkelt eksempel på at grundlaget for forkortelsen er skrevet helt ud:

Raisa er endnu et eksempel på andengene-

rationernes dobbeltliv (Chr. Ritz-Andersen: Kulturelle garderober, 1.5.2000).

Det forkortede udtryk er derfor også et enkelt sammensat ord, der skal sammenskrives, men da det ene led indeholder et taltegn

og det andet en forkortelse, som både hver for sig og tilsammen giver grundlag for en bindestreg, så skal der altså sættes sådan én: 2.-g'er.

OR

Ren(t)rum

SPØRGSMÅL: Et laboratorium eller andet rum som holdes rent efter særlige standarder, kaldes på engelsk *clean room*. Skal det være *renrum* eller *rentrum* på dansk?

SVAR: Sprognævnet anbefaler *renrum*. Det mest almindelige er nemlig at adjektiver der indgår som første led i et sammensat ord, ikke bøjes i køn, tal og bestemthed efter andetleddet: *bløddyr*, *rødløg*, *storkors*, ikke

bløddyr, *rødtløg*, *storkors*, og vi mener at nydannelser bør følge denne regel. Der findes ganske vist også eksempler på at adjektiver er bøjet i denne anvendelse: *hvidtøl*, *nyttår*, *varmtvandsbeholder*, *storebror*, eller at der anvendes en bøjet form som ikke er styret af andetleddet, fx *småborger*, men kun i allerede etablerede ord, ikke i nydannelser.

OR

En eller et nem-id?

SPØRGSMÅL: Den Digitale Signatur har fået et nyt navn, nemlig *nem-id*. Vi er nu kommet i tvivl om om det hedder *en* eller *et nem-id* i sætninger som den følgende: ”For at logge på skat.dk skal du anvende dit/din nem-id”. Hvad siger Dansk Sprognævn?

SVAR: Vi vil råde til *dit nem-id*.

Det fremgår af Den Danske Ordbog (www.sproget.dk) at *id* er ’noget der identificerer en person eller en ting og dokumenterer dens identitet’, og at der er tale om et substantiv i

intetkøn. Det tyder altså på at det skal hedde *et nem-id*. Kigger vi på andre ord der er sammensat med *id*, fx *bruger-id* og *net-id*, viser søgninger på nettet at også de fortrinsvis bliver brugt i intetkøn, altså *et bruger-id* og *et net-id*.

Man kunne sige at da *id* jo er en kortform af ’identifikation’, burde det hedde *en nem-id*, men formentlig tænker de fleste ikke på *identifikation* her, men på andre intetkønsord som *password* og *kodeord*. Også det trækker altså i retning af intetkøn.

MHA

En søsken

SPØRGSMÅL: Jeg mener at der er noget der hedder ”en søsken”. Det står der også i *Ordbog over det danske Sprog*. Men i *Retskrivningsordbogen* står der: *søskende* sb. pl. (fk.), og det betyder vel at det (kun) er et flertalsord. Men hvad hedder så ”én søsk....” i en tekst om børn i al almindelighed?

SVAR: Det er rigtigt at *søskende* kun findes som flertalsord i *Retskrivningsordbogen*. Sprognævnet har tidligere svaret at vi godt kan se behovet for en entalsform, men at man ellers må skrive *en af flere søskende* eller *en af mine søskende*. Der er ikke noget der kan forhindre dig i at bruge entalsformen *søsken(d)*,

som også nævnes i ODS, og som bruges flittigt på internettet. Du må bare være forberedt på at læserne måske vil reagere på at se ordet i den form på skrift. Hvis man skal skrive ordet i ental, ser det ud til at det oftest staves *søsken* – ligesom på norsk i øvrigt.

Entalsformen *forælder* kom i 1986 med i *Retskrivningsordbogen* pga. et tilsvarende behov i sprogbrogsbruget, og den form er der stadig en del der reagerer (negativt) på. I forbindelse med redaktionen af den kommende retskrivningsordbog vil redaktionen overveje at tilføje *en søsken*.

IEM

En eller et battle?

SPØRGSMÅL: *Battle* er en dyst inden for hiphopmusik, men hedder det *en* eller *et battle*?

SVAR: I sprogbrogsbruget er *genus* for ordet *battle* tilsyneladende ikke lagt fast endnu. I avisdatabase Infomedia finder man inden for perioden okt. 2007-okt. 2009 37 artikler med *battlen* og 47 med *battlet* (nogle af disse er dog verbalformen, fx *vi har battlet*).

Et *battle* eller en *battle* er opstået som en konkurrence inden for hiphopmusik hvor to band dystes om at levere det bedste show. I følgende

citat er ordet brugt om en tilsvarende dyst inden for rockmusik:

Battlen består af en ”ring announcer” - Luther Thomas. Når de to kampklare bands er introduceret, og der er råbt ”ready to rumble”, går battlen i gang. (BT.dk 8.7.2009).

Battle bruges også inden for teaterverdenen, og følgende citat drejer sig om forberedelser til ”Teaterbattle 2009”:

På workshoppen var der oplæg, gruppearbejde, gulvøvelser og en masse dans. Alle

kunne deltage og det benyttede altså over 45 unge sig af (...)”Det mest spændende har været at møde nye mennesker, som man kan mærke har været igennem det samme som en selv,” siger Randi Fynbo Nielsen, der havde taget turen helt fra Horsens. Hun tilføjede. ”Nu glæder vi os til selve battlet.” (Dgo.dk (Det Grønne Område), 18.9.2009).

Når et nyt ord får genus, er det hyppigste valg fælleskøn. Valget af genus foregår som regel ubevidst, men påvirkes af hvad man synes lyder godt. Desuden kan valget påvirkes af hvilket etableret dansk ord man kunne bruge i stedet. Hvis man således tænker på *en dyst*, *kamp*, eller *konkurrence* som dansk pendant, passer det udmærket med *en battle*. Hvis man derimod tænker på *et slag* som dansk pendant, foretrækker man måske *et battle*.

IEM

Generelle abonnementsvilkår

Levering

Nyt fra Sprognævnet udkommer 4 gange om året, i marts, juni, september og december. Hvis du midt i måneden endnu ikke har modtaget bladet, bedes du henvende dig til Dansk Sprognævn for at få tilsendt et erstatningseksemplar.

Betaling

Abonnementet betales forud, og opkrævning sker i januar, enten ved at Dansk Sprognævn sender dig et indbetalingskort (til betaling på posthuset, i banken eller via netbank) eller via BetalingsService (BS).

Som ny abonnent modtager du de numre der er udkommet i indeværende år, samt et indbetalingskort for et fuldt årsabonnement.

Pris

Prisen er 100 kr. om året. Du betaler for et år ad gangen, så selvom du opsiger dit abonnement midt på året, vil du stadig modtage og betale for resten af årets udgivelser.

Varighed og opsigelse

Abonnementet løber indtil du opsiger det skriftligt, enten per brev eller mail. Seneste frist for opsigelse er 10. december. Det er ikke gyldig opsigelse blot at undlade at betale. Ved opsigelse af abonnementet skal du huske selv at opsige en evt. betalingsaftale med BS.

Flytning

Flytning skal du meddele per telefon, mail eller brev. Ved henvendelser om abonnementet skal du have dit abonnementsnummer klar.

Nyt fra Sprognævnet

2010/2 · juni

POST

B

PP DANMARK

id.nr: 47372

BREAKING NEWS!

Sproglig korrekthed på tv2.dk	1
Sprogpolitik, passiver og kancellisløjfer	6
Replik til Yngve Søndergaard	8
Nye bøger	10
Dansk Sprognævn er flyttet	10

SPØRGSMÅL OG SVAR

<i>LEAN, Lean eller lean; lean-aktivitet eller leanaktivitet?</i>	11
Andengenerationsindvandrer	12
<i>Ren(t)rum</i>	13
<i>En eller et nem-id?</i>	13
En søsken	14
<i>En eller et battle?</i>	14

Næste nummer udkommer i september 2010

Ansvarshavende redaktør: Sabine Kirchmeier-Andersen

Redaktionssekretær: Jørgen Nørby Jensen

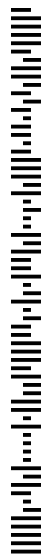
ISSN 0550-7332

Layout: Falcon Grafisk Design · Tryk: Malchow A/S

Nyt fra Sprognævnet udgives af Dansk Sprognævn. Det udkommer 4 gange om året og koster 100 kr. (inkl. moms og forsendelse) for en årgang. Man kan kun tegne abonnement hos Sprognævnet.

Usignerede artikler og artikler med initialer giver udtryk for Sprognævnets mening. Artikler med navn giver ikke nødvendigvis i enhver henseende udtryk for Sprognævnets mening.

Eftertryk er tilladt når kilden angives.

Dansk Sprognævn

H.C. Andersens Boulevard 2
DK-1553 København V

Abonnement mv.:

Telefon: 33 74 74 09 eller
moerch@dsn.dk

Spørgetelefon: 33 74 74 74

(Mandag-torsdag 10-12 og 13-15)

www.dsn.dk

www.sproget.dk